

Od muzeja do repozitorija:

posredovanje znanja na primjeru digitalizacije
Zbirke iseljeničkog tiska Knjižnice Instituta za
migracije i narodnosti

*11. festival hrvatskih digitalizacijskih projekata
Zagreb, 12. i 13. svibnja 2022.*

*dr. sc. Viktorija Kudra Beroš
Institut za migracije i narodnosti, Zagreb*

„Nijedno razdoblje nije tako odlučno proizvodilo arhive kao naše, ne samo zbog količine dokumenata koje moderno društvo spontano proizvodi i ne samo zahvaljujući tehničkim sredstvima reprodukcije i konzerviranja kojim raspolaže već i kao rezultat praznovjerja i štovanja tragova.“ (Nora, 2006: 30)

- ▶ Knjižnice, arhivi i muzeji - institucije koje „pomažu čuvanju kolektivnog nacionalnog sjećanja i odatle konstituiranju kolektivnog nacionalnog identiteta, koji doprinosi kolektivnoj moralnoj svijesti, odnosno kolektivnom osjećaju moralne solidarnosti“ (Brown i Davis-Brown 1998: 19)) što utječe na društveno funkcioniranje, tj. na stabilnost društva - usmjerenost na viziju budućnosti - strukturiranje budućnosti (Derrida 1995: 70-85)
- ▶ Knjižnice, arhivi i muzeji imaju svoju ulogu u „zamišljanu“ zajednice - nacije (Andersonova „zamišljena zajednica“) - konstruiraju „istinu“ (znanje) kroz procese uključivanja i isključivanja

Knjižnice, arhivi i muzeji

- ▶ Derrida (1995: 7) naglašava kako proces institucionalizacije odnosno (arhiviranja) povezuje suprotstavljene principe, s jedne strane princip očuvanja (arhivski nagon), s druge strane uništenja (nagon smrti) - podloga konstruiranja povijesti.
- ▶ Arhiv“ sadrži samo tragove (Derrida, 1995: 100) - nepotpun i otvoren
- ▶ Heterogenost i fragmentarnost (izgubljenog / isključenog) sadržaja / objekata koji se prikupljaju i čuvaju, ali i konteksta (Voss i Werner, 1999: ii) onemogućava potpuno dekodiranje (memorije, povijesti i tradicije).
- ▶ Pozicija institucionalnog autoriteta legitimira proces pridavanja vrijednosti i stvaranja značenja, odnosno proces uključivanja i isključivanja putem pridavanja vrijednosti - „izabranost“ za reprezentiranje i interpretiranje

Knjižnica Instituta za migracije i narodnosti i Zbirka iseljeničkog tiska

- ▶ Institut za migracije i narodnosti, u današnjem obliku javnog znanstvenog instituta, nastaje 1987. spajanjem *Centra za istraživanje migracija* (osnovan 1984.), nasljednika kontinuiranog istraživanja vanjskih migracija započetog 1967. u okviru *Instituta za geografiju Sveučilišta u Zagrebu* kojemu se 1977. priključio *Centar za izučavanje obrazovanja Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu* i *Zavoda za migracije i narodnosti* (koji postoji od 1965. a osnovan je u sklopu Hrvatske matice iseljenika), s ciljem znanstvenog istraživanja vanjskih i unutarnjih migracija, hrvatskog iseljeničtva i manjina.
- ▶ Zbirka iseljeničkog tiska - novoformirane Zbirka iseljeničke periodike (sadrži stare iseljeničke novine) i Zbirka iseljeničkog sitnog tiska.
- ▶ **Iseljenička periodika** - primarni izvor u istraživanju iseljeničtva.

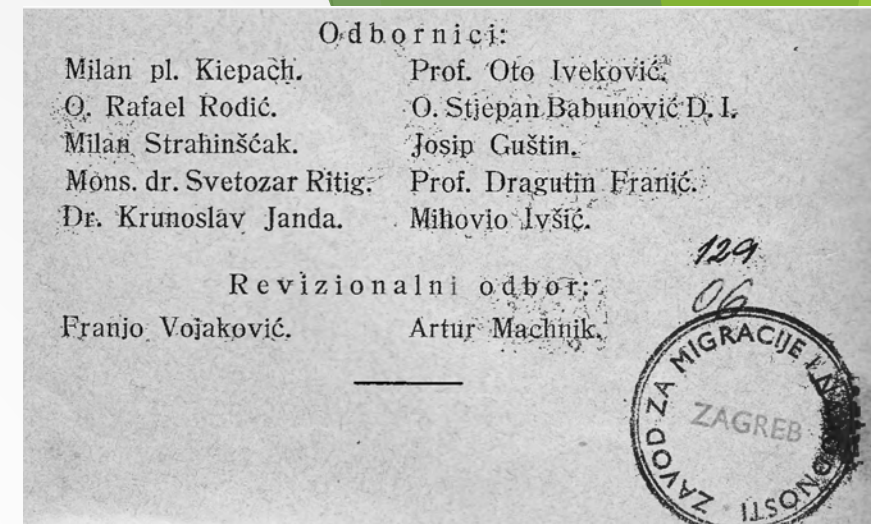
Povijesni kontekst iseljavanja i institucionalizacija problematike migracija i iseljeništva

- ▶ Prva masovna iseljavanja s područja današnje Republike Hrvatske (ponajviše iz Dalmacije) - krajem 19. i početkom 20. - Austro-Ugarska nama institucionaliziranu problematiku migracija.
- ▶ Kraljevina Jugoslavija institucionalizira problematiku migracija i iseljeništvo kroz formalno-pravni sustav donošenjem zakonske regulative kao i institucionalnom potporom (osnivanje Iseljeničkog komesarijata), te osnivanjem **Iseljeničkog muzeja** 1933. i njegove podružnice u Splitu 1937. (1941. - zatvoren za javnost ; 1949. - rasformiran - dio fonda deponiran u JAZU)
- ▶ *Muzejska institucionalna razina usko je vezana uz politiku identiteta, tj. konstruiranja osjećaja pripadanja kroz pripadanje zajedničkoj povijesti - iseljeništvo se konstruira kao subjekt i objekt legalne sfere političkog interesa „domovine“, a s druge strane kao subjekt i objekt memorije nacije (kreiranje i pripadanje zajedničkom sjećanju) u „domovini“ (ovom slučaju Kraljevini Jugoslaviji) - subjekt i objekt reprezentacijske prakse politike identiteta*

Povijesni kontekst iseljavanja i institucionalizacija problematike migracija i iseljeništva

- ▶ *Matica iseljenika Hrvatske* - osnovana 1951. - ustanova usmjerena prvenstveno na obrazovne i kulturne aspekte (škole na hrvatskom jeziku, tečajevi hrvatskog jezika, pomoć kulturnim društvima iseljenika), ali i na ostale aspekte života iseljenika (pravna pitanja vezan uz povratak u „domovinu“ i sl.) - FNRJ/SFRJ
- ▶ Povijesni odjel Matice formiran kao Zavod za migracije i narodnosti 1965. - preuzima građu Iseljeničkog muzeja iz JAZU => Institut za migracije i narodnosti
- ▶ Institucionalizacija iseljeništva i migracija širi se na područje znanosti te se dodatno legitimira institucionalni autoritet koji proizvodi i prisvajanja znanje te upravlja njime

Proizvodnja znanja i upravljanja njime - „izabranost“ za reprezentiranje i interpretiranje

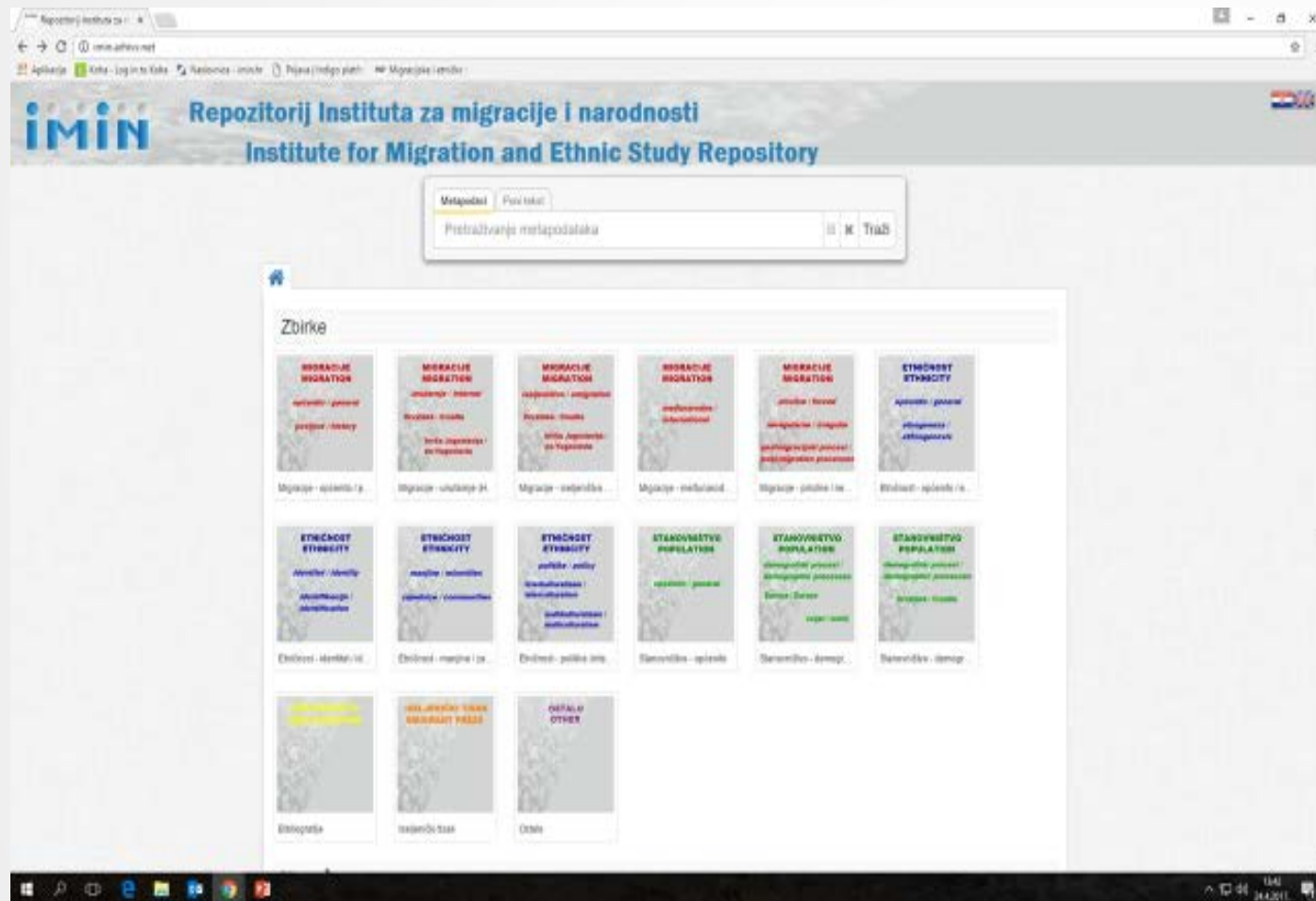
- ▶ „[...] nema relacije moći bez korelativna ustanovljenja nekog područja znanja, ni znanja koje u isto vrijeme ne pretpostavlja i ne ustanovljuje relacije moći.“ (Foucault 1994: 27)
- ▶ **Politika interpretacije** - usmjerena na propitivanje kako se znanje, posebno historijsko, politički koristi i stavlja u određenu funkciju (White 1987:60) - kada se provodi kao „potraga za istinom ili prirodom stvari“ (različitim znanjima - znanostima, a posebno vezanim uz povijest), onda se njena vidljivost zamagljuje i gubi (White, 1987: 58-59)
  - ▶ pojačava pozicija institucionalnog autoriteta te omogućava arhivu, knjižnici i muzeju zauzimanje mjesta u poretku političke moći
- ▶ Posredovanje znanja, odnosno upravljanje znanjem / memorijom u poretku političke moći čini prostor ideologije.

Repozitorij kao „arhiv“ i digitalizacija kao institucionalna tehnologija

- ▶ Institucionalna tehnologija - primijenjena tehnika artikuliranja određene forme moći / znanja
- ▶ Institucionalnu tehnologiju čini naša svakodnevna praksa kroz **tehničko-racionalne postupke** (izgradnja fonda (fizičkog ili digitalnog), katalogizacija, klasifikacija, digitalizacija...) kojima se proizvode **objekti** različitih vrijednosti i značenja što nam daje privid racionalnosti (stvaranje ukupnog znanja / istine) i tehničnosti (eksperti koji obavljaju posao po pravilima struke) te naizgled daju sliku nepolitičnosti čime se zapravo prikrivaju odnosi dominacije i relacije moći, a zapravo se kroz sve te svakodnevne postupke / prakse ocrtava se regulacijska i represijska uloga arhiva (knjižnica, muzeja) (Werner i Woss 1999: i), odnosno relacije moći na mikro razini kroz proizvodnju objekata i subjektivnih pozicija (npr. ekspert, korisnik...).
- ▶ „... tehnička struktura procesa arhiviranja determinira strukturu sadržaja koji je moguće arhivirati...” što ističe Derrida(1995: 17)

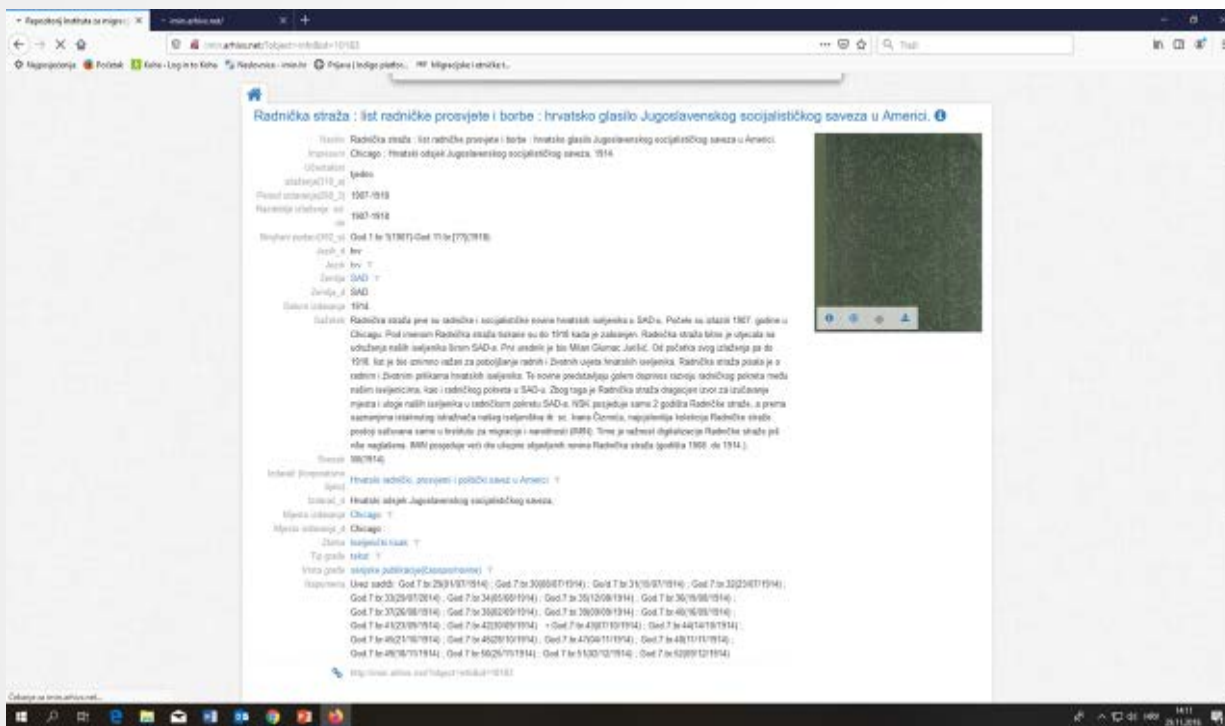

Digitalizacija starih iseljeničkih novina i digitalna Zbirka iseljeničkog tiska Knjižnice IMIN-a

Digitalizacija starih iseljeničkih novina i digitalna Zbirka iseljeničkog tiska Knjižnice IMIN-a

Zaključak

- ▶ Digitalizacija - Zašto?
  - ▶ Značajna građa za istraživanje hrvatskog iseljeništva
  - ▶ Potencijalno mnogobrojni i različiti korisnici (znanstvenici, novinari, studenti, učenici, opće čitateljstvo)
  - ▶ Izravna komunikacija izvornog materijala - čuvanje autentičnosti novinskog izvornika
  - ▶ Dostupnost i pretraživost digitaliziranog primjerka (metapodaci, koncepti...)
  - ▶ Čuvanje i zaštita izvornika od daljnjeg oštećivanja

Ipak... svijest o tome da je digitalizacija tehnika artikuliranja određene forme znanja / moći, gdje se s jedne strane naizgled umanjuje „moć“ eksperta u posredovanju između građe (znanja) i korisnika (dostupnost), ali se s druge strane zapravo ta „moć“ zamagljuje jer i dalje ekspert odlučuje tehničko-racionalnim postupcima: koja građa će biti digitalizirana, javno dostupna ili dostupna uz ograničenja, unos metapodataka i dr.

Bibliografija:

- ▶ Brown, Richard Harvey i Davis-Brown, Beth (1998). The Making of Memory: The Politics of Archives, Libraries and Museums in the Construction of National Consciousness, *History of the Human Sciences* 11 (4), 17-32.
- ▶ Bućin, Rajka (2018). Iseljenički muzej u Zagrebu (1933 - 1940). *Časopis za suvremenu povijest*. 50 (2), 363-387.
- ▶ Derrida, Jacques (1995). *Archive Fever: A Freudian Impression*. Chicago and London: University of Chicago Press.
- ▶ Foucault, Michel (1994). *Nadzor i kazna: rađanje zatvora*. Zagreb : Informator : Fakultet političkih znanosti.
- ▶ Foucault, Michel (1994a). *Znanje i moć*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- ▶ Lemić, Vlatka (ur.) (2015). *Iseljeništvo: vodič kroz fondove i zbirke Hrvatskog državnog arhiva*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
- ▶ Rose, Gillian (2016). *Visual methodologies: An introduction to the Interpretation of Visual Materials*. London: Sage Publication.
- ▶ Voss, Paul J. i Werner, Marta L. (1999). Toward a Poetics of the Archive: Introduction, *Studies in the Literary Imagination* 32 (1), i-viii.
- ▶ White, Hayden (1987). *The Content of Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore and London: Johns Hopkins University Press.

Hvala na pažnji!